

Підготувала: Кульбаба Вікторія Олегівна

Співавтор: Самойлова Ілона Анатоліївна

ОСОБЛИВОСТІ ВСИНОВЛЕННЯ ІНОЗЕМЦЯМИ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Однією з найгостріших проблема є проблема міждержавного усиновлення. Дитяча проблематика одержує увагу і прихильність з боку суспільства всюди в світі. Українським законодавством дозволено усиновлення українських дітей іноземними громадянами. Важка соціально-економічна ситуація, яка, на жаль, склалася у нашій державі негативно впливає на одну із найважливіших складових – українські сім'ї. Вона відбивається на усьому соціумі, часто нівелюючи традиційні сімейні цінності. Сім'я і шлюб дедалі більше втрачають свої соціальні функції. Саме сімейні проблеми та конфлікти спричиняють значну кількість негативних явищ, зокрема біологічне та соціальне сирітство. Наслідком зазначених проблем, а також деяких інших факторів є поширення усиновлення дітей громадянами іноземних держав. При цьому, не рідкісними явищами є торгівля дітьми, усиновлення дітей іноземцями у корисливих та злочинних цілях.

Міждержавне усиновлення – є самостійним інститутом міжнародного приватного права, головним завданням якого є надання дітям, що залишились без батьківського піклування, сімейних умов та довгоочікуваних батьків. Тобто, міждержавне усиновлення є підставою для виникнення сімейних відносин як юридичного акту за участю іноземного громадянина.

Усиновлення дитини провадиться у її найвищих інтересах для забезпечення стабільних та гармонійних умов її життя. Усиновлення іноземцями є самостійним інститутом цивільного та міжнародного приватного права, головним завданням якого є надання дітям, що залишились без батьківського піклування, сімейних умов та довгоочікуваних батьків. Тобто міждержавне усиновлення є підставою для виникнення цивільних відносин як юридичного акта за участю іноземного громадянина. Після усиновлення дитина урівнюється в особистих і майнових правах з рідними дітьми усиновлювача, його родичами, між якими виникають такі ж права і обов'язки, як між родичами за походженням. Міждержавне усиновлення в Україні здійснюється тільки за участі Міністерства соціальної політики України.

Відповідно до статті 24 Закону України «Про охорону дитинства», усиновлення дитини, яка є громадянином України, іноземцями провадиться, якщо були вичерпані всі можливості щодо передачі під опіку, піклування, на усиновлення чи виховання в сім'ї громадян України. Посередницька,

комерційна діяльність щодо усиновлення дітей, передання їх під опіку, піклування чи на виховання в сім'ї громадян України, іноземців або осіб без громадянства забороняється. Законодавство України не містить обмежень щодо максимальної різниці у віці між усиновлювачем та дитиною.

Особливості всиновлення іноземними громадянами

Незважаючи на те, що всиновлення дітей в Україні громадянами даної країни є пріоритетним, завжди актуальним залишається питання усиновлення дітей з українським громадянством іноземцями. Дитина, що має українське громадянство може бути всиновлена іноземцями лише за певних умов. По-перше, вона має перебувати на обліку в Міністерстві соціальної політики України; по-друге, її вік має бути не менше 5 років. У виключних випадках, усиновлення може відбутися без дотримання зазначених умов.

Усиновлення іноземцем відбувається виключно за згодою Мінсоцполітики. Тому, Мінсоцполітики направляє запит до Міністерства внутрішніх справ України щодо перевірки таких іноземців на наявність або відсутність інформації, яка може негативно охарактеризувати їх в правоохоронних органах іноземної держави, а також в Генеральному Секретаріаті Інтерполу.

Іноземці, які виявили бажання стати всиновлювачами дитини, що проживає в Україні, подають до Мінсоцполітики свою справу (за переліком необхідних документів) з метою стати на облік в усиновлювачі. Далі іноземець чекає запрошення на співбесіду, яка проходить безпосередньо в Мінсоцполітики. Після успішного проходження співбесіди, особа вже може ознайомитися з інформацією про дітей та, зупинивши свій вибір на окремій дитині, отримати направлення для особистого знайомства та встановлення контакту з нею.

Якщо виникло бажання усиновити конкретну дитину, потрібно подати відповідну заяву до служби у справах дітей, і отримати висновок про доцільність усиновлення та відповідність його інтересам дитини.

Вирішальним етапом цього процесу є отримання згоди Мінсоцполітики на всиновлення дитини. Згідно із законодавством України, питання усиновлення вирішується в суді в порядку окремого провадження. Отже, завершальним кроком буде отримання рішення суду.

Відповідно до статті 24 Закону України «Про охорону дитинства» – усиновлення дитини, яка є громадянином України, іноземцями провадиться, якщо були вичерпані всі можливості щодо передачі під опіку, піклування, на усиновлення чи виховання в сім'ї громадян України.

Процедура усиновлення дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, яка проживає в Україні, іноземцями та громадянами України, які проживають за межами України, складається з таких кроків:

- Збір документів в країні свого проживання.
- Реєстрація для подачі документів.
- Подання до Мінсоцполітики пакету документів.
- Постановка на облік кандидатів в усиновлювачі.
- Отримання запрошення на співбесіду для ознайомлення з інформацією про дітей, які можуть бути усиновленими.
- Співбесіда в Департаменті захисту прав дітей та усиновлення Мінсоцполітики. Ознайомлення з інформацією про дітей, які можуть бути усиновленими.
- Отримання направлення для знайомства та встановлення контакту з дитиною.
- Знайомство з дитиною за місцем її проживання.
- Подання до служби у справах дітей заяви про бажання усиновити дитину.
- Отримання в службі у справах дітей висновку про доцільність усиновлення та відповідність його інтересам дитини.
- Подання документів до Мінсоцполітики для отримання згоди на усиновлення дитини.
- Отримання згоди Мінсоцполітики на усиновлення дитини.
- Подання заяви і документів до суду. Судове засідання щодо розгляду питання усиновлення.
- Отримання рішення суду про усиновлення дитини.
- Оформлення нового свідоцтва про народження дитини в органах реєстрації актів цивільного стану.
- Передача дитини усиновлювачам.
- Оформлення усиновленій дитині виїзних документів для постійного проживання за кордоном (паспорт громадянина України для виїзду за кордон).
- Постановка усиновленої дитини на консульський облік в країні проживання.

Громадяни України, які проживають за межами України, та іноземці, які бажають усиновити дитину, що проживає в Україні, подають до Мінсоцполітики справу, яка складається з таких документів:

1. заява про взяття на облік кандидатів в усиновлювачі, засвідчена нотаріально;
2. копія паспорта або іншого документа, що посвідчує особу, у чотирьох примірниках;
3. висновок компетентного органу країни проживання, який підтверджує можливість заявників бути усиновлювачами (у трьох примірниках). У висновку

зазначаються адреса, житлово-побутові умови (кількість спальних кімнат, наявність умов для проживання дитини), біографічні дані, склад сім'ї (кількість осіб, які проживають разом із заявником, ступінь родинного зв'язку, наявність власних дітей), ставлення заявників до усиновлення, проходження підготовки з питань прийняття та виховання усиновленої дитини, попереднє ознайомлення з вимогами щодо усиновлення дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування, в Україні, інформація щодо раніше усиновлених дітей, їх стан здоров'я, розвиток, виховання, умови проживання, перебування в сім'ї після усиновлення дитини під соціальним супроводженням. Висновок повинен містити рекомендації щодо кількості, віку та стану здоров'я дітей, яких можуть усиновити заявники. Рекомендації щодо стану здоров'я дитини зазначаються у разі, коли заявникам рекомендовано усиновлення дитини-інваліда, яка страждає на хворобу, внесену до затвердженого Міністерством охорони здоров'я України переліку захворювань, які дають право на усиновлення дитини без дотримання строків її перебування на обліку в Мінсоцполітики, а також дітей віком до п'яти років.

У висновку також зазначається інформація про наявність (відсутність) рішень суду щодо визнання заявників недієздатними, позбавлення їх батьківських прав, скасування усиновлення або визнання його недійсним, відібрання у них дітей, а також про факти відмови заявників від виховання власних чи раніше усиновлених дітей. У разі видачі висновку недержавним органом до нього додається:

- засвідчений нотаріально документ, що містить інформацію про акредитацію агентства з питань усиновлення дітей на території іноземної держави (за наявності);
- копія ліцензії (до кожного екземпляра висновку) на провадження таким органом діяльності, пов'язаної з усиновленням;
- засвідчена нотаріально копія документа, що підтверджує факт укладення договору між усиновлювачами та відповідним агентством з питань усиновлення дітей на території іноземної держави (за наявності), із зазначенням інформації щодо забезпечення агентством та усиновлювачами своєчасного звітування, інформування консульської установи чи дипломатичного представництва України про будь-які надзвичайні випадки, в тому числі зміну місця проживання дитини, виникнення можливості скасування усиновлення або передачі на виховання усиновленої дитини іншим іноземцям, закладам для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, відібрання в усиновлювачів дитини, порушення прав та законних інтересів дитини, нещасні випадки, смерть дитини тощо.
- дозвіл компетентного органу країни проживання заявників на в'їзд і постійне проживання усиновленої дитини, крім громадян України, які

проживають за межами України, та іноземців, які проживають на території країни, з якою Україна має безвізовий режим;

- зобов'язання заявника нотаріально засвідчене (у двох примірниках), адресоване Мінсоцполітики та консульській установі чи дипломатичному представництву України;
- засвідчена нотаріально письмова згода другого з подружжя на усиновлення дитини із зазначенням причини усиновлення тільки одним із подружжя (у разі усиновлення дитини одним із подружжя), якщо інше не передбачено законодавством;
- довідка з місця роботи про заробітну плату за останні шість місяців або копія декларації про доходи за попередній календарний рік, засвідчена органом, який її видав або нотаріально;
- засвідчена нотаріально копія документа про шлюб, зареєстрований в компетентних органах країни (у двох примірниках);
- висновок про стан здоров'я кожного заявника, складений за формою [згідно з додатком 3 Порядку](#);
- довідка про перевірку на території країни проживання фактів наявності чи відсутності судимості для кожного заявника, видана компетентним органом країни проживання;
- засвідчена нотаріально копія документа, що підтверджує право власності або користування житловим приміщенням, із зазначенням його загальної і житлової площі та кількості спальних кімнат;
- засвідчена нотаріально письмова згода заявника, який є іноземцем, на отримання інформації про нього в Генеральному секретаріаті Інтерполу та правоохоронних органах держави, громадянином якої є іноземець, та держави, на території якої він проживає (у двох примірниках), на строк до досягнення усиновленою дитиною вісімнадцяти років.
- виданий компетентним органом країни проживання заявника за встановленою формою документ або в разі його відсутності засвідчена нотаріально письмова згода заявника на отримання та обробку персональних даних про нього та усиновлену дитину в усіх компетентних органах країни проживання (у трьох примірниках) на строк до досягнення усиновленою дитиною вісімнадцяти років;
- інформація компетентного органу країни проживання заявника та інформація консульської установи чи дипломатичного представництва України про своєчасність (несвоєчасність) подання звітів та наявність (відсутність) фактів неналежного виконання обов'язків усиновлювачем, який є іноземцем або громадянином України, що постійно проживає за межами України, у разі повторного усиновлення на території України.

Права потенційних усиновлювачів:

Кандидатам надається право щоденно протягом строку дії направлення відвідувати дитину за місцем її проживання чи перебування та спілкуватися з нею у відведений час.

Таким чином, у кандидатів є максимум 20 днів для безпосереднього спілкування з дитиною. Але час таких відвідувань обмежений. Тому на практиці може скластися ситуація, що таке знайомство є досить поверхневим і немає можливості вивчити характер дитини в достатній мірі.

Якщо після даного етапу, суб'єкти прийняли рішення усиновити конкретну дитину, вони звертаються до служби у справах дітей за місцем її проживання чи перебування із заявою про бажання усиновити дитину. Разом з цим їм надається можливість дізнатися інформацію про дитину, яку вони мають намір усиновити. Варто зазначити, що така інформація має обмежений характер.

Крім цього, кандидати мають право провести додаткове медичне обстеження дитини (за певних визначених законом умов).

Що стосується особової справи дитини, то законом, зокрема, передбачено так звану анкету дитини. Що ж до інформації про біологічних батьків, то в анкеті дитини є графа «Відомості про батьків», що містить наступну інформацію: прізвище, ім'я, по батькові матері та батька.

Законодавством України встановлені обов'язкові вимоги, які слід враховувати при здійсненні усиновлення з іноземним елементом, а саме:

1) іноземці можуть усиновити українську дитину лише після вичерпання національних можливостей її влаштування в сім'ю;

2) переважне право на усиновлення дитини-громадянина України мають іноземці, які є родичами дитини, громадянами держав, з якими Україна уклала договір про надання правової допомоги, подружжя;

3) для здійснення усиновлення іноземцями дитина має пробути не менше одного року на обліку у урядовому органі державного управління з усиновлення та захисту прав дитини;

4) іноземні громадяни не можуть всиновлювати українських дітей віком до одного року.

Складність усиновлення, обтяженого іноземним елементом, викликана й тим, що для регулювання цієї сфери правовідносин застосовується не лише національне законодавство, а й міжнародні та міждержавні нормативно-правові акти, які мають свої особливості. Серед уніфікованих актів у сфері міжнародного усиновлення варто звернути увагу на Гаазьку конвенцію про захист дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиновлення 1993р., Гаазьку конвенцію про юрисдикцію права, що застосовується та визнання рішень про усиновлення 1965 р. Гаазька конвенція про міжнародне

усиновлення базується на основоположних принципах у сфері міжнародного усиновлення, що передбачені Конвенцією ООН про права дитини, але разом з тим у ній були закріплені й нові правила усиновлення, визнання усиновлення та його правові наслідки, співвідношення норм конвенції з нормами національного законодавства та нормами міжнародних договорів, та інші. Конвенція акцентує увагу на недопустимості отримання матеріальної вигоди будь-якими суб'єктами в процесі здійснення діяльності, направленої на виникнення, зміну чи припинення правовідносин у сфері міжнародного усиновлення. Ще одним проблемним питанням при міжнародному усиновленні є контроль за дотриманням прав усиновлених дітей, які були вивезені за кордон. Гаазька Конвенція 1993 р. не зобов'язує надавати звіти після всиновлення, але жодною мірою не обмежує і не виключає їх.

Негативними рисами міжнародного усиновлення також можна вважати:

- зміну культурного й мовного середовища для дитини, необхідність адаптації в новому суспільстві;
- відсутність нормативної урегульованості чіткого механізму здійснення нагляду за долею усиновлених дітей за кордоном;
- відсутність правових процедур повернення усиновлених іноземцями дітей в Україну в разі грубого порушення їхніх прав через набуття ними після всиновлення громадянства іншої країни. Саме набуття громадянства є одним із наслідків усиновлення.

До позитивних аспектів можна віднести можливість дитини зростати у родинному середовищі (що найважливіше для її повноцінного розвитку) і набуття майнових прав нарівні з біологічними дітьми.

ВИСНОВОК

Національне законодавство України реформується під дотримання одного з основних принципів Конвенції ООН з прав дитини – забезпечення найвищих інтересів дитини.

На сьогодні законодавство України щодо усиновлення за участю іноземців у багатьох аспектах не відповідає стандартам захисту прав дитини, встановленим Гаазькою конвенцією. Головним чином це стосується механізму знайомства кандидатів в усиновлювачі та усиновлюваних, яких треба переорієнтувати на вибір родини для дитини, а не навпаки. Усиновлення іноземцями — це шанс на краще життя нікому не потрібних в нашій державі дітей. Проте, воно не повинно стати прикриттям для торгівлі неповнолітніми чи використання їх органів для торгівлі. В деякій мірі в ситуації, що склалася в Україні з усиновленням як формою торгівлі дітьми чи використання дитячих

органів, винна сама держава. Вона не спроможна створити гідні соціально-економічні умови. Для вирішення всіх негативних явищ, що склалися у нашій країні у процесі міжнародного усиновлення, необхідно провести офіційні дослідження метою яких є вдосконалення законодавства у цій сфері та підвищення ефективності його застосування.

Література:

1. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.
2. Сімейний Кодекс України : 2002р., у ред. від 26.09.2015 р. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
3. Бабухіна С. Усиновлення дітей іноземцями: плюси і мінуси // День. – 2003. – №24.
4. Погорецька Н. В. Міжнародне усиновлення: проблемні питання / Н. В. Погорецька // Форум права. – 2011. – №3. – С. 612-615.
5. Конституція України. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show>.
6. Проблеми усиновлення: І.А. Моренець
7. Усиновлення іноземцями дітей сиріт. Правовий аспект: Оксана Гнатів